

OUDHEIDKUNDIGE KRONIEK

In een van zijn klassieke kroniekjes die hij meer dan 70 jaar geleden schreef, had Alfons Van Werveke het over

DE WITTE KAPROENEN

Praatjes

Er is een zeker punt van de plaatselijke geschiedenis, waarvan de naam zoo algemeen gekend is, en waarover tevens zooveel verkeerde inlichtingen zijn verspreid. Hoe kan het ook anders, als zelfs geschiedschrijvers er geen weg mede wisten! Een lid van de Koninklijke Kommissie van Geschiedenis, behorende tot tal van andere officieele wetenschappelijke korpsen, uitgever, voor die kommissie en die korpsen, van meer dan een dozijn tekstbundels, waarin geen regel staat zonder fouten, schreef als uitleg van een dier oorkonden: "Witte kaproenen zijn stadsdienaars met witte mutsen."

Als ge nu niet weet, geachte lezer, wat een Witte Kaproen was, dan is het uwe schuld, al is het waar, dat een kaproen, geen muts is. In Van Dale's Groot Woordenboek leest men dat "de witte kaproenen van Gent opgestane Gentenaars waren, die witte kaproenen droegen!" Opgestane Gentenaars, lieve hemel! H. Beaune en J. d'Arbaumont, de laatste en beste uitgevers van de Mémoires van Olivier de la Marche, zeggen in hun nota's op het merkwaardig boek: "De Hyon's en de Witte kaproenen ontstonden in 1379 ter gelegenheid van een vaart, die de graaf van Vlaanderen aan de Bruggelingen beloofde te doen graven om de Reie aan de Leie te verbinden. De Gentenaars kwamen daartegen op, verjoegen gewapenderhand de werklieden en, om elkaar te herkennen, staken ze den witten hoed op, waarnaar ze werden genaamd. "Die heeren meenen dat Jan Yoens een bende was, weten niet dat de Witte kaproenen in 1316 en God weet hoeveel vroeger reeds bestonden, dat de Bruggelingen op hun kosten en niet de graaf de vaart zijn begonnen, en dat een kaproen geen hoed is! Zelfs Olivier de la Marche vertelt praatjes over de Witte kaproenen. Als hij verhaalt hoe in het midden van de XVe eeuw de oorlog tusschen Philips den Goede en de Gentenaars ontstond, zegt hij: "Waar is het dat de Gentenaars een bende te voet en te paard oprichtten, die allen een witten kaproen droegen, en met meer dan vier duizend waren, in verschillende koninkstavelreien verdeeld, en die Vlaanderen doorkruisten, honderd of vijf en twintig man sterk, en als ze een rijken landbouwer kenden, die het tegen de heeren van Gent hield, dan beroofden en plunderden zij hem uit en deden wat lieden zonder rede en zonder gedrag doen!". Ziedaar wat een eventijdige geschiedschrijver die tot de partij van den hertog behoorde, te boek stelde.

Wat waren de Witte Kaproenen?

Kort en goed: de Witte Kaproenen waren de gendarmen der stad Gent. Alhoewel vergeleken met een modernen toestand, gaat die bepaling goed op.

De naam

Als herkenningsteken droegen die middeleeuwsche gendarmen een wit kaproen. Een kaproen is geen muts, ook geen hoed. Het is een hoofddeksel, dat nogal gelijkenis heeft met de capeline, die een zestigtal jaren geleden hier te Gent door veel jonge meisjes werd gedragen, maar de kraag die van het hoofd op de schouders valt, is zowel al voren als al achter toe, en achter den schedel eindigt het hoofddeksel in een puntvormige lange zak, die tot op den rug hing of ook wel op het hoofd werd geleid. Reeds door zijn vorm was de kaproen een herkenningsteeken, maar daarbij was hij doorgaans wit, enkele keeren rood. Te Gent waren de gendarmen dus Witte Kaproenen, te Brugge, Roode Kaproenen, te Yperen, Blauwe Kaproenen.

Begin en einde

Bij gebrek aan volledige stadsrekeningen vóór 1314-1315 is het niet mogelijk op te geven wanneer de Witte Kaproenen voor het eerst door de stad werden aangesteld, maar wij vinden ze in de eerste bestaande rekening 1314-1315 reeds vermeld. Een eerste maal werden ze door Philips den Goede in den Vrede van Gaver (10 Juli 1453) afgeschaft. De Gentenaars richtten ze weer in ten jare 1476 en 20 Juli 1492 werden ze in den Vrede van Kadzand voor goed afgeschaft.

Hun aantal

Alhoewel door Olivier de la Marche en andere kroniekschrijvers het tegenovergestelde wordt beweerd, waren er nooit meer dan 100 Witte Kaproenen, en hun hoofdman, die in de XIVe eeuw meester, overkoningstavel (aanvoerder van 100 man) en leidsman wordt geheeten, in de XVe eeuw deken. Het getal 100 ontmoet men enkel in de XIVe eeuw; in de XVe zijn er enkele malen een tiental en een paar keeren 55 en den deken. Alleen de hoofdman werd door de stad als bediende aangenomen en kreeg als dusdanig een jaarwedde.

Naarvolgens het te verrichten werk weinig of veel machtsvertoon vereischte, nam de hoofdman weinig of veel volk aan, en dat werd per dag betaald. De mindere Witte Kaproenen waren menschen, die handenarbeid verrichtten en den dienst van gendarme als een bijwerk uitoefenden.

Het werk van de Witte Kaproenen

In den vrede van Gaver, waarbij Philips den Goede zijn zwaard in de weegschaal wierp, beval de hertog de afschaffing van de Witte Kaproenen, van wie de Gentenaars, zegt hij, misbruik hebben gemaakt, onder het deksel van de uit-

voering hunner vonnissen en ander gerechtelijk bedrijf. Toch herkent hij, dat het gerecht door gewapende mannen moet geholpen worden en hij vertrouwt de zaak toe aan zijn baljuw. In den vrede van Kadzand, bij welke de Witte Kaproenen voor goed werden afgeschaft, staat te lezen: "Maar indien die van Gent om den heer en de wet bij te staan, tien of twaalf gezellen onderhouden willen onder den hoogbaljuw, zoo zullen zij het mogen".

Wat hadden de Witte Kaproenen dan zooal te verrichten? Men merke op, dat ze niet alleen in Gent, maar in geheel de kasselrij van Gent, het arrondissement, als men wil, te handelen hadden. Ze zoeken de bannelingen op, die, zonder toelating, weer in 't land gekomen zijn. Ze houden orde bij vergadering van volk, bij de processie van Sint-Geerolf te Drongen, bij voorbeeld. Ze bezetten steden en sterkten, die door den vijand bedreigd zijn. Ze gaan het huis verbranden van iemand, die tot die straf veroordeeld werd. Ze gaan dieven en moordenaars halen. Ze doen, bij schaarste, koren naar Gent brengen. Ze leiden terdoodveroordeelden naar het schavot ter Vrijdagmarkt. Ze bewaken alle toegangen tot het hof van Maximiliaan te Brugge, nadat die weinig ridderlijke kerel op den eisch der Gentsche afvaardiging er in toegestemd heeft, dat deuren en vensters worden uitgenomen om een overval gedurende het verhoor af te weren. Ze dienen tot lijfwacht van den deken, van de neringen en van den jongen Philips den Schoone.

Afbeeldingen en bewapening

Een mooi beeldhouwwerk van de XVIIIe eeuw in het Museum van Oudheden te Gent in de Bijloke laat ons een man met een kaproen zien. Ook in diezelfde verzameling vindt men op een kopij van een muurschildering in de Leugemeete, van het jaar 1346, de afbeelding van de Witte Kaproenen, aan het hoofd van het Gentsche leger. De hoofdman zit te paard, zooals de stadsrekeningen ons dat leeren, en de mannen zijn gewapend met handboogen, gepinde staven of glaviën (lansen). Ze dragen een maliënkolder waarboven een lijnwaden wapenrok is getrokken.

Slechte faam

In den aanvang van de XVe eeuw, rezen klachten op over misbruiken, die door de Witte Kaproenen zouden zijn begaan. Dat ze wel wat op hun kerfstok hadden valt niet te loochenen. Zoo werd in 1406 een voorbod uitgevaardigd: "dat negheen Witcaproen buten der stede en trekke ome sinen Kersavond te haelne, up den ban van drien jaren". Er moeten dus Witte Kaproenen de landlieden verplicht hebben op Kerstdag geld te geven. In 1415 werden dan ook drie Witte Kaproenen voor zulk feit drie jaar uit het land gebannen en een andere in 1415 voor tien jaar. In voorboden van 1423 en 1428 leeren wij, dat menschen zich als Witte Kaproenen aanstelden en van de landlieden geld, juwelen en andere zaken eischten. Voor die misdaad werden in 1432 lieden gestraft. In 1478 wer-

den drie kerels voor hetzelfde feit tien jaar gebannen: één in 1480 drie jaar; een in 1483 tien jaar.

Door het feit, dat de mindere Witte Kaproenen geen vaste stadsbedienden waren, was het niet moeilijk zich op den buiten voor Witte Kaproenen te doen doorgaan. Zoo deden de misdaden van het gespuis, dat den naam gebruikte, de echte Witte Kaproenen een slechten naam krijgen, die niet uit te wisschen was. De legende voegde er het hare bij nopens het aantal en zoo ontstond de lezing, die wij reeds bij Olivier de la Marche vinden.

A. VAN WERVEKE

BIBLIOGRAFIE

In juni jl. verscheen het lang verwacht "**Nieuw Gents Idiotikon**", een verzameling Gentse woorden, uitdrukkingen en gezegden, samengesteld door Edmond Cocquyt en opgefleurd met een 30-tal plezante illustraties van Michel Bracke.

De auteur, bestuurslid van de "Gentsche Sosseteit", is sinds altijd gefascineerd geweest door zijn "moedertoale". Gedurende vele jaren noteerde hij op fiches (zoals Lievevrouw-Coopman het vóór hem deed) alle typische Gentse woorden, uitdrukkingen en gezegden. Verleden jaar deed hij een oproep aan de Gentenaars om hem suggesties door te sturen. Prompt ontving hij 200 brieven. Om maar te zeggen hoe nauw het Gents dialect aan de Gentenaar zijn hart ligt. Resultaat: dit boek bevat niet minder dan 4.700 trefwoorden. Wie zou nog durven beweren dat Gents geen rijke taal is?

Het is een boek dat men begint met uit te lezen en het daarna **niet** klasseert in een boekenkast, maar binnen handbereik legt om het telkens opnieuw met plezier te consulteren.

Het is ook een boek dat op zijn tijd komt, want het kan niet ontkend worden dat ons dialect bij de jongere generaties achteruitgaat. Moest die trend zich verder doorzetten dan zou dat een enorme verarming betekenen voor onze taal, want het is een gekend feit dat het dialect, en niet alleen het Gents, veel rijker, spontaner en expressiever is dan het ABN en dat het bovendien enorm veel nuances bevat die onbestaand zijn in de officiële taal.

Wie per se kritiek zou willen uitoefenen op dit boek zou het kunnen hebben over de gebruikte spelling, maar we denken niet dat dit veel zin zou hebben. In ons alfabet zijn er 6 klinkers, met combinaties onderling; kunnen wij er nog een 6-tal klanken bij bedenken, maar in de Gentse uitspraak komen er vele